

Käibemaksuseaduse muutmise seaduse seletuskiri

1. Sissejuhatus

Käesoleva seaduseelnõu eesmärk on muuta kehtivat käibemaksuseadust, langetades põhitoiduainete käibemaksumäära seniselt 24 protsendilt 13 protsendile.

Eestis on viimastel aastatel toiduainete hinnad märkimisväärselt kasvanud, mis on avaldanud tugevat survet leibkondade ostujõule. Toidukulude osakaal Eesti leibkondade eelarves on Euroopa Liidu keskmisest oluliselt kõrgem, eriti madalama sissetulekuga elanike seas. Seetõttu on toiduainete maksustamine oluline sotsiaal- ja majanduspoliitiline küsimus.

Seaduseelnõu lähtub vajadusest leevendada hinnasurvet, toetada elanike toimetulekut ning parandada Eesti majanduse konkurentsivõimet.

Eesti Kaupmeeste Liit on samuti teinud ettepaneku langetada põhitoiduainete käibemaksumäära 24 protsendilt 13 protsendile. Ettepanek tugineb liidu poolt koostatud põhjalikule analüüsile, milles hinnatakse meetme mõju nii riigieelarvele kui ka majandusele laiemalt. Analüüs käsitleb muu hulgas hinnamõjusid, tarbimise kasvu ning võimalikke positiivseid mõjusid kodumaisele toidutootmisele ja elanike toimetulekule.

Euroopa Liidu liikmesriikide praktika näitab, et toiduainete maksustamisel kasutatakse laialdaselt käibemaksu soodusmäärasid. Enamik liikmesriike on kehtestanud põhitoiduainetele üldisest käibemaksumäärast madalama maksumäära, eesmärgiga vähendada elanike toidukulusid ning toetada madalama sissetulekuga leibkondade toimetulekut. Viimastel aastatel on mitmed Euroopa riigid elukalliduse ja inflatsiooni mõju leevendamiseks täiendavalt vähendanud toiduainete maksukoormust või laiendanud soodusmäärade kohaldamist.

Tänaseks on Eesti olukorras, kus meist on saanud Euroopa erand. Pärast Taani otsust jääb Eesti sisuliselt ainsaks Euroopa Liidu riigiks, kus toiduainetele ei rakendata käibemaksu soodusmäära ega muud maksuerisust. See tähendab, et Eesti inimesed kannavad toidu ostmisel suuremat maksukoormust kui enamiku teiste Euroopa riikide elanikud.

2. Seaduse eesmärk

Seaduse peamised eesmärgid on:

- vähendada põhitoiduainete hindu ja parandada elanike ostujõudu;
- toetada madalama ja keskmise sissetulekuga leibkondi;
- soodustada tervislikuma toitumise kättesaadavust;
- suurendada kodumaise põllumajanduse ja toidutööstuse konkurentsivõimet;
- pidurdada inflatsiooni ning sellega seotud eelarvelist kulusurvet.

Lisaks on eesmärgiks pakkuda lihtsat ja universaalset meetet, mis ei tekita riigile märkimisväärset halduskoormust võrreldes sihitud toetustega.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu kohaselt kehtestatakse 13% käibemaksumäär järgmistele põhitoiduainetele: värske liha; värske kala; piimatooted; puu- ja köögiviljad; leib ja sai; munad. Need tootegrupid moodustavad hinnanguliselt 25–33% toidukaupade jaemüügist Eestis.

Paljud Euroopa Liidu riigid rakendavad toiduainetele vähendatud käibemaksumäära. Eesti praegune 24% määr on Euroopa võrdluses üks kõrgemaid.

Lätist pärineb näide, kus 2018. aastal langetati puu- ja köögiviljade käibemaks 21%-lt 5%-le. Uuringud näitasid, et hinnad langesid keskmiselt 11,7%, maksulangetuse ülekandumine hindadesse oli ligikaudu 88% ja tarbimine on aasta aastalt kasvanud.

Eesti turu puhul on põhjust eeldada vähemalt sama suurt või suuremat hinnamõju, kuna jaekaubanduses on tugev konkurents.

Lisaks viitab majandusteooria ja praktiline kogemus, et maksulangetus suurendab nõudlust, mis omakorda toetab majanduskasvu ja maksulaekumisi muude maksude kaudu.

4. Seaduse mõjud

Toiduainete hinnad langevad hinnanguliselt märkimisväärselt, paraneb leibkondade ostujõud, eriti madalama sissetulekuga gruppides ning suureneb värske ja tervisliku toidu kättesaadavus. Majanduses elavneb sisetarbimine ja jaekaubanduse läbimüük, mis parandab kodumaise toidutööstuse ja põllumajanduse müügimahtu. Kindlasti kasvab tööhõive ja tööjõumaksude laekumine. Antud muudatusel on ka mõju **rahvatervisele, sest siis saavad inimesed teha** tervislikumaid toitumisvalikuid ja pikemas perspektiivis võib see vähendada tervishoiukulusid.

5. Seaduse rakendamisega seotud eeldatavad kulud riigieelarvele

Otsese mõju hinnangul väheneb käibemaksutulu ligikaudu **100 miljoni euro võrra aastas**. Samas tuleb arvestada ka kaudseid mõjusid:

- suurem tarbimine suurendab maksulaekumisi (nt tulumaks, sotsiaalmaks);
- inflatsiooni aeglustumine vähendab riigi kulusid;
- majanduskasv ja tööhõive suurenemine parandavad eelarvepositsiooni.

Seetõttu võib tegelik negatiivne mõju riigieelarvele olla väiksem kui otsene arvestuslik maksutulu vähenemine.

9. Seaduse jõustumine

Käesolev seadus on kavandatud jõustuma 1. jaanuaril 2027.

Kokkuvõte

Seaduseelnõu loob tasakaalustatud ja eesmärgipärase maksupoliitilise muudatuse, millel on laiapõhjaline positiivne mõju nii elanike toimetulekule, majandusele kui ka rahvatervisele.

Kuigi eelnõu toob kaasa otsese maksutulu vähenemise, kompenseerivad seda osaliselt majanduse elavnemine, tarbimise kasv ning muud kaudsed positiivsed mõjud.

Esitab Eesti Keskerakonna fraktsioon,

16. juuni 2026

A stylized, handwritten signature in black ink, consisting of a large, sweeping loop followed by a series of smaller, connected strokes.

Lauri Laats

Eesti Keskerakonna fraktsiooni esimees